

RIADENIE BEZPEČNOSTNÝCH RIZÍK PRI VYUŽÍVANÍ SOCIÁLNEJ SIETE

Boc Kamil, Vavrová Alžbeta ^{*)}

ABSTRAKT

Využívanie sociálnych sietí sa stalo neodmysliteľnou súčasťou životného štýlu väčšiny mladých ľudí. Enormnému záujmu sa v poslednej dobe teší najmä komunitná sieť Facebook. S narastajúcou popularitou tejto siete však zákonite vzrastajú aj bezpečnostné riziká. Deti a mládež často krát nie sú schopní kriticky vyhodnotiť relevantnosť a bezpečnosť zobrazených webových stránok a prispôbiť svoje správanie tomuto prostrediu. Predchádzanie týmto rizikám predpokladá upozornenie na existenciu týchto rizík, riadenie týchto rizík a prijatie účinných preventívnych opatrení. Takýmto spôsobom je možné napomôcť vytvoriť a udržať podmienky retardačne pôsobiace na najčastejšie sa vyskytujúce riziká a budovať generáciu vedomú si možných nebezpečenstiev a schopnú sofistikovane sa voči nim brániť.

Kľúčové slová:

Sociálna sieť, riadenie bezpečnostných rizík

ABSTRACT

Utilization of social networks has become an inseparable part of young people life style. Community network Facebook has gained enormous interest of society. Growing popularity of this network also increases security risks. Children and young people are usually not able to critically evaluate relevance and safety of displayed web pages and adapt their behaviour towards this environment. Prevention of these risks assumes warning about their existence, management of these risks and acceptance of effective preventive measures. This way it is possible to help create and maintain conditions that will affect most frequent risks and raise generation aware of possible dangers and able to protect themselves sofisticately from them.

^{*)}

¹ Kamil Boc, Ing., Ph.D., Fakulta špeciálneho inžinierstva, Katedra bezpečnostného manažmentu, Žilinská univerzita v Žiline, Ul. 1. mája 32, 010 26 Žilina, e-mail: Kamil.Boc@fsi.uniza.sk,

² Bc. Alžbeta Vavrová, študentka 5. roč., Fakulta špeciálneho inžinierstva, Katedra bezpečnostného manažmentu, Žilinská univerzita v Žiline, Ul. 1. mája 32, 010 26 Žilina, e-mail: Alzbeta.Vavrova171@gmail.com.

Key words:

Social network, risk management.

1 SOCIÁLNE SIETE, ICH MIESTO A POSTAVENIE V SPOLOČNOSTI

V súčasnej hektickej dobe sú na každého z nás kladené vysoké nároky, čo akceleračne pôsobí na narastajúcu potrebu človeka komunikovať a nájsť oporu u svojich priateľov a známych, podeliť sa s nimi o svoje úspechy či prehry. Urgentné potreby spoločnosti si vyžiadali urgentné reakcie. Sociálne siete sa jednoznačne zaradili medzi najväčšie hity poslednej doby a stali sa kvalitatívne novou formou publikovania informácií na internete. Formou, ktorá je prístupná naozaj každému a poskytuje návštevníkovi priestor na seba prezentáciu, sociálnu interakciu a integráciu. Čoraz viac predstavujú zmenu paradigmy (vzoru) spôsobu komunikácie a významný medzník vo vývoji ľudskej komunikácie.

Deň čo deň pribúdajú nové sociálne siete, nové aplikácie, funkcie a predovšetkým používatelia. Sociálne siete sú nadizajnované a neustále redizajnované tak, aby spĺňali aktuálne komunikačné potreby a výzvy a dokázali strhnúť čo najväčšie kvantum ľudí. Komunikácia získava celkom iný rozmer, odstraňujú sa geografické vzdialenosti a komunikačný synergický efekt prekonáva iné formy komunikácie.

1.1 CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNYCH SIETÍ

Sociálna sieť je komunitná sieť, ktorá umožňuje prepojenie ľudí a ich vzájomnú interakciu. Slúži predovšetkým na zdieľanie dát, komunikáciu medzi užívateľmi a udržiavanie vzťahov. Vytváranie sociálnych sietí umožňujú systémy podporujúce social networking.

Sociálne siete sú spolu s neoddeliteľnou súčasťou siete Web 2.0. Pasívne pozeranie na obrazovku sa zmenilo na aktívne zapájanie sa do komunikácie. Pri sociálnych sieťach, je takmer celý obsah generovaný užívateľom. Ide napríklad o statusy, komentáre a pod. Čoraz viac sa využíva konektivita na podporu sieťovania ľudí a vytváranie obsahu.

V súčasnej dobe existujú stovky sociálnych sietí, s najrôznejšími technologickými možnosťami, podporujúcimi široké spektrum záujmov a praktík. Majoritné postavenie medzi sociálnymi sieťami zaujíma práve sociálna sieť Facebook. Výrazne dominuje vo väčšine krajín sveta a postupne si podrobuje ďalšie a ďalšie, kde postupne nahrádza dominujúce miestne sociálne siete.

1.2 FACEBOOK, SÚČASŤ VIRTUÁLNEHO SVET BEZ HRANÍC

Ide o celosvetovo najväčšiu sociálnu sieť, ktorá vznikla 4. februára 2004. Facebook založil Marck Zuckerberg, počas štúdia na Harvarde. V mimoriadne krátkom čase sa Facebook z uzavretého virtuálneho spolku pre študentov Harvardu zmenil na globálnu sociálnu sieť, ktorá sa značne infiltrovala do nášho skutočného života.

Facebook je vo svojej podstate rozsiahly spoločenský webový systém. Svojim užívateľom umožňuje najmä vzájomnú komunikáciu, udržiavanie a budovanie vzťahov, zdieľanie multimedialných dát, jednoduché usporadúvanie skupinových akcií, zábavu a účinne cielený marketing. Facebook však zďaleka nie je len komunikácia, zábava a marketing. Ide aj o obrovský priestor, kde sú koncentrované milióny citlivých osobných dát.

K 12.4.2011 mal Facebook 664 037 520 užívateľov a ich počet neustále impozantne narastá. Facebook predstavuje 3 najľudnatejšiu „krajinu“ sveta. Zaujímavé je sledovať, že počet jeho užívateľov je väčší ako počet obyvateľov Európskej únie či Spojených štátov. Rast sociálnej siete Facebook v roku 2010 výrazne pokročil. Kým na začiatku roka mal 337 000 000 užívateľov, na konci roku 2010 to bolo už 585 000 000, čo predstavuje medziročný nárast o 74%. V roku 2010 pribudlo každú sekundu v priemere takmer 8 nových registrácií. Čo sa týka vekového zloženia, najpočetnejšia veková skupina bola vo veku 18 – 24 rokov. Výrazný nárast bol zaznamenaný u skupiny 13 – 15 ročných užívateľov, kde medziročný nárast predstavoval až 82%.

V roku 2010 priemerne každých 20 minút nahrali užívatelia viac než 2,7 milióna fotografií, zdieľali viac ako 1 milión odkazov, aktualizovali statusy takmer 1,9 milión krát, prijali takmer 2 milióny žiadostí o priateľstvo, odoslali 4,6 milióna správ, vložili 10,2 milióna komentárov, a označili „like-om“ viac ako 7,6 milióna stránok.

Aj tento výsledok svedčí o obrovskej sile a ďalšom potenciály využitia, ale i zneužitia tejto sociálnej siete. Silu Facebooku predstavujú predovšetkým jednotlivé účty užívateľov a množstvo informácií o týchto užívateľoch, ktoré v sebe Facebook kumuluje.

1.3 FACEBOOK A SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Impozantný rozvoj informačných a komunikačných technológií s menším temporálnym odstupom zasiahol aj Slovenskú republiku. Štatistický úrad Európskej únie – Eurostat realizoval prieskum v oblasti využívania informačných a komunikačných technológií za rok 2010. Z jeho výsledkov vyplynulo, že úroveň pokrytia domácností internetom v Slovenskej republike je mierne nad priemerom krajín EÚ. Aj v oblasti využívania on-line messagingu a sociálnych sietí dosahuje Slovenská republika nadpriemer.

Podobne ako vo väčšine krajín, aj v Slovenskej republike výrazne dominuje práve sociálna sieť Facebook. K 1.3.2011 mala táto sociálna sieť v Slovenskej republike 1 716 520 užívateľov, čo predstavuje 31,64 % z celkového počtu obyvateľov Slovenskej republiky. Spomedzi 213 krajín obsadila Slovenská republika 57 miesto. Čo sa týka vekového zloženia, najpočetnejšiu vekovú skupinu predstavujú užívatelia vo veku 18 – 24 rokov.

Slovenská republika teda dosahuje v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ nadpriemer v oblasti využívania moderných informačných a komunikačných technológií a prostriedkov, Facebook nevynímajúc. Tento novodobý trend si s mimoriadnou razanciou podrobil najmä najmladšie vekové skupiny.

2 VÝSLEDKY VÝSKUMU

V rámci štúdia uvedenej problematiky bola realizovaný vlastný výskum (dvoj etapový) zameraný na analýzu súčasného stavu v oblasti využívania a vnímania sociálnej siete Facebook, s cieľom identifikovať možné bezpečnostné riziká ohrozujúce deti a mladistvých.

2.1 VÝSLEDKY Z 1. ETAPY VÝSKUMU

Medzi užívateľov patria aj deti, ktoré nespĺňajú vek potrebný na registráciu (mladšie ako 13 rokov). Hoci Facebook realizuje určitý spôsob obmedzenia prístupu tejto skupiny osôb, ide o spôsob neúčinný. Samotný Facebook sa už bezprostredne po registrácii snaží navodiť u užívateľov pocit dôvery, čo sa mu vo väčšine prípadov úspešne podarí. Priateľské oslovenie a odporúčania ako „pomôcť“ priateľom spojiť sa s vami. Možno nenápadné a jednoduché, no so značným psychologickým dôsledkom.

Pojem priateľ je na sociálnej sieti degradovaný a silné puto medzi osobami je nahradené povrchným či žiadnym citom. Priateľ je vo väčšine prípadov len akousi kvázi postavičkou v pomyselnom publiku na odozve ktorého si užívateľ buduje svoje ego. Ide o niečo povrchné, neosobné a cieľom je zapôsobenie, pobavenie a prezentovanie vlastného ja. Čím je toto publikum väčšie, tým väčší efekt pociťuje a narastá potenciálna možnosť pozitívnej spätnej väzby. Svedčí o tom fakt, že spomedzi 600 odoslaných žiadostí osoby vystupujúcej pod pseudonymom o „Pridať priateľa“, bolo až 432 prijatých. Je to veľmi vysoké číslo. Treba si uvedomiť, že ide o osobu, ktorú nikdy nevideli, nikdy s ňou neboli v kontakte a táto osoba tým, že ju prijali za priateľa získala prístup k často dôverným informáciám. Nastavenie súkromia je vec úplne zbytočná, pokiaľ užívateľ prijme za priateľa kohokoľvek. Ďalšie značné potenciálne riziko môžu predstavovať žiadosti o priateľstvo od ľudí zo zahraničia. Je dosť pravdepodobné, že tieto osoby môžu kontaktovať užívateľa za účelom potenciálneho páchania protispoločenskej činnosti.

Výskumom sledovanou oblasťou boli aj statusy a príspevky na interaktívnej nástenke, ktorá sa zobrazuje všetkým užívateľom. Cieľom bolo zistiť, akým spôsobom sa na tejto sociálnej sieti užívatelia prezentujú, čo všetko sú ochotní do svojho profilu zverejniť v túžbe zaujať a zapáčiť sa, čo ich na Facebooku priťahuje, čo od neho očakávajú, a do akej miery je pre nich dôležitá pozitívna spätná väzba. Porozumieť dôvodom a motívom, prečo je táto sociálna sieť taká populárna následne poskytlo informácie o potenciálnych rizikách.

Analýzou príspevkov zaslaných na účelovo vytvorený účet 13 ročného pseudonyma bolo zistené, že mladí túžia integrovať sa do skupiny rovesníkov, zaujať ich nájsť si svoje miesto v spoločnosti. Na Facebooku našli priestor pre jednoduché sebavyjadrenie a konfrontovali svoje ego týmto neosobným spôsobom. V statusoch bolo možné sledovať dva úplne protichodné postoje k sebareprezentácii. Na jednej strane statusy plné nešťastia, smútku, osamelosti, na druhej túžba prezentovať sa ako obľúbení a žiadani. Spoločným menovateľom však bola túžba zaujať.

Jedným zo spôsobov upútania pozornosti osôb v tomto veku sú bezpochyby otázky spojené so sexuálnou a intímnou tematikou. Statusy, odkazy, profilové fotky. Ku všetkým týmto materiálom mali prístup aj maloleté dievčatá. Je pravdepodobné, že

takto inšpirované sa môžu pokúsiť takéto správanie a konanie napodobniť. Uvedené sexuálne informácie a najmä osoby, ktoré ich zverejňujú, sa môžu dostať do pozornosti pedofilov, sexuálnych maniakov a podobne a stať sa objektom sexuálnej kriminality. Podobným spôsobom môžu pôsobiť vulgarizmy, obscénne, hrubé či dvojzmyselné výrazy, ktoré by si v reálnom svete nechali pre seba, prípadne by ich formulovali úplne inak.

Navodiť priateľskú, dôveryhodnú atmosféru, tak aby sa v tomto prostredí cítil príjemne a prezradil o sebe toho čo najviac, presne o to Facebooku ide. Ved' samotný Facebook je založený na zdieľaní, k čomu potrebuje pomyselné publikum a odberateľov tohto obsahu. V reálnom živote je človek je oveľa obozretnejší, a len nerád uvádza o sebe informácie, o to viac ak bezprostredne súvisia s jeho súkromím. Facebook sa však snaží vyvolať úplne opačnú potrebu. Chce aby sme toho o sebe prezradili čo najviac, a túto snahu obhajuje tým, že tým vlastne pomôžeme našim priateľom a že nám za poskytnutie týchto údajov poskytne určitý profit. Možnosť seberealizácie, sebareprezentácie, komunikácie a sociálnej interakcie a to všetko „zadarmo“. Avšak „zadarmo“ to nie je.

Zásady ochrany osobných údajov sociálnej siete Facebook sú na tejto social-networkingovej stránke dostupné len v anglickom jazyku. Pokiaľ by sa s nimi chcel človek oboznámiť, čakala by ho neľahká úloha. Tieto zásady žiadnym spôsobom neovplyvňuje slovenská legislatíva. Napríklad zákon č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov nie je žiadnym spôsobom zohľadnený v týchto zásadách. Facebook je služba, ktorá vznikla v USA a preto sa týmto národným zákonom neriadi. Prípadné súdne spory týkajúce sa napríklad krádeže osobných údajov sa nebudú riešiť podľa slovenských zákonov, ale podľa legislatívy USA.

Facebook aj napriek svojim vysokým ziskom nedostatočne realizuje bezpečnostnú politiku v oblasti ochrany detí a mladých ľudí. V prípade plnoletých užívateľov nemáme výhrady. Tieto osoby by mali byť osobne zodpovedné za svoje konanie a mali by byť dostatočne rozumovo vyspelé, aby dokázali rozpoznať možné konzekvencie svojho konania a vhodným spôsobom si nastaviť súkromie na tejto sociálnej sieti, aj keď popravde nastaviť si súkromie na tejto sociálnej sieti nie je práve jednoduché. Bezpečnostné nastavenia poskytované Facebookom sú zložité, neprehľadné a roztrúsené natoľko, že s nimi majú problém i skúsení užívatelia. Zložitosť nastavenia pramení v samotnom Facebooku. Chce disponovať údajmi, nie ich utajovať. Cieľom je osloviť široké skupiny reklamných zákazníkov a realizovať tak cieľenú reklamu. V prípade nepľnoletých užívateľov by však bolo vhodné vytvoriť podmienky, aby ich používanie Facebooku bolo bezpečné a aby tieto deti a ich zdravý vývoj neboli žiadnym spôsobom ohrozené.

Na základe účelovo vytvoreného profilu modelového pseudoužívateľa a na základe získaných výsledkov boli identifikované tieto bezpečnostné riziká:

- nezabezpečené dôverné informácie,
- strata súkromia,
- uvádzanie nepravdivých údajov,
- zložitosť a neprehľadnosť nastavenia súkromia
- prostriedok a nástroj páchania majetkovej trestnej činnosti,
- prostriedok a nástroj páchania sexuálnej kriminality,
- kyberšikana,

- závislosť na Facebooku,
- krádež identity.

2.2 VÝSLEDKY Z 2. ETAPY VÝSKUMU

Druhý realizovaný výskum nám pomohol zistiť okolnosti, podmienky a spôsoby používania a vnímania sociálnej siete Facebook, podrobne ich analyzovať a na základe identifikovaných bezpečnostných rizík navrhnúť adekvátne bezpečnostné opatrenia v oblasti ochrany detí a mladistvých.

Ciele

- zistiť rozsah a početnosť využívania sociálnej siete Facebook u výskumnej vzorky, prioritne sa zamerať na názory, postoje a činnosti užívateľov v oblasti nadväzovania a udržiavania sociálnych vzťahov vo virtuálnom prostredí,
- zistiť, či samotní užívatelia pokladajú svoje konanie na Facebooku za bezpečné, analyzovať aké údaje o sebe prezrádzajú, ako vnímajú prostredie, ktoré Facebook vytvára, a ako na nich toto prostredie vplýva,
- analyzovať názory a postoje v oblasti zaisťovania bezpečnosti detí a mladistvých na sociálnych sieťach, pričom sa prioritne venovať sociálnej sieti Facebook.

Použité metódy

Výskum bol realizovaný zberom údajov prostredníctvom dotazníka. Dotazník bol vytvorený a publikovaný prostredníctvom kancelárskeho balíka Google Docs. Umožnil vytváranie a následné zdieľanie on-line dokumentov v reálnom čase so všetkými užívateľmi internetu. Vytvorený dotazník tak sa mohol okamžite publikovať na internete a získať tak dostatočnú, náhodne zvolenú a nezaujatú výskumnú vzorku.

Dotazník bol zostavený z 30 otázok, ktoré tematicky vytvorili šesť okruhov. Prvá časť dotazníka bola zameraná na základné demografické údaje o respondentoch. Druhá časť dotazníka bola prioritne venovaná analýze početnosti a rozsahu pripájania a využívania sociálnej siete Facebook. Tretia časť sledovala obsah a charakter sociálnych aspektov a vzťahov vytváraných vo virtuálnom prostredí. Obsahom štvrtej časti sú príčiny a pohnútky, ktoré vedú užívateľov k využívaniu tohto spôsobu interakcie a komunikácie. Šiesta časť bola zameraná na postoj respondentov k otázkam bezpečnosti detí a mladistvých na tejto sociálnej sieti.

Výskumná vzorka

Prieskumnú vzorku tvorilo 755 užívateľov internetu. Dotazník bol počas 10 dní dostupný na internete a propagovaný prostredníctvom sociálnej siete Facebook, Twitteru, a ďalších webových stránok. Osoby boli vybrané náhodne a neboli žiadnym spôsobom zaujaté.

Výsledky výskumu

V úvode bola potvrdená zjavná tendencia masívnosti Facebooku. Facebook využíva značná časť populácie Slovenskej republiky. Čo sa týka intenzity pripojenia, osoby na Facebooku trávajú veľké množstvo času. Usudzujeme, že Facebook zohráva v životoch ľudí významnú úlohu a môže do značnej miery ovplyvňovať ich správanie, nadväzovanie a udržiavanie vzťahov, ktoré sa, ako sa potvrdilo, čoraz viac presúvajú do tohto virtuálneho sveta. Pre deti a mladistvých je to niečo prirodzené, vyrastajú v tomto prostredí, Facebook je významnou oblasťou ich socializácie. Byť na Facebooku je nutnosťou, mladí človek, ktorí tam nie je akoby ani neexistoval. Na Facebooku sa dozvedá o tom čo sa deje napríklad v škole, čo nového majú priatelia, čo nové sa pripravuje. Dostávajú sa tak do akéhosi začarovaného kruhu, z ktorého akoby nebolo úniku. Ak chcú vedieť čo sa deje a byť v obraze, musia byť na Facebooku. To ma za následok, že človek má silnú potrebu neustále kontrolovať čo sa deje, aby mu niečo neuniklo a zrušením profilu, akoby stratil značnú časť vlastnej sociálnej interakcie.

Deti a mladiství, sa v tejto oblasti učia orientovať len na základe svojho vedomia. Kým v iných oblastiach života im pomocnú ruku podávajú rodičia, poskytujú im svoje znalosti, postrehy a odporúčania, v tejto oblasti je to iné. Rodičia sa v tejto oblasti často sami nedokážu orientovať, ani korigovať činnosť svojich detí. Deti a mladiství disponujú často väčšími znalosťami o uvedenej problematike ako ich rodičia. Avšak ich prioritný záujem sa sústreďuje na využívanie možností, ktoré im táto sociálne sieť poskytuje. Sústreďujú sa na čo najzaujímavejšie seba prezentovanie, nadväzovanie a udržiavanie vzťahov. Tieto deti a mladiství si nedokážu uvedomovať možné riziká ktoré im hrozia, čo potvrdili aj samotní účastníci výskumu. Umocnení atmosférou, ktorú sa Facebook snaží zámerne navodiť, skresleným pojmom chápania pojmu priateľ, zložitým a neprehľadným nastavením súkromia a snahou zapôsobiť na virtuálnych „priateľov“ bezhlavo uverejňujú na sociálnej sieti dôverné, či nevhodné informácie a nebadane sa tak otvárajú dvere páchaniu trestnej činnosti.

Výskumom potvrdilo, že na Facebooku komunikuje aj množstvo detí, ktoré nedosiahli ani vek potrebný na registráciu, teda 13 rokov. V tejto súvislosti môžeme zároveň hovoriť o nedostatočných opatreniach na zamedzenie ich prístupu. Aj samotní respondenti, ako vyplynulo z výskumu, považujú bezpečnostnú politiku Facebooku v oblasti ochrany deti a mladistvých za nedostatočnú. A nielen Facebooku. Ani iné kompetentné orgány nerealizujú dostatočné opatrenia na ich ochranu. Určité snahy sú badateľné, avšak ani zďaleka nie sú dostatočné a zúčastnení očakávajú určité aktivity v uvedenej oblasti.

ZÁVER

Predpokladáme, že podobne ako väčšina z oblastí života, aj kriminalita sa bude čoraz viac presúvať do virtuálneho sveta a nadobúdať čoraz reálnejšie a sofistikovanejšie črty. Z uvedeného dôvodu vidíme potrebu venovať sa tejto intenzívnejšie sa venovať tejto problematike.

LITERATÚRA

- [1] BOHUSLAVSKÁ, P. 2010. *Životný štýl menom Sociálna sieť* [on line]. Bratislava: 2010. [cit. 2011-02-26]. Dostupné na: <http://mediaetika.longtail.sk/?p=442>.
- [2] BOYD, M. - ELLISON, B. 2007. *Socialnetwork sites: Definition, history, and scholarship*. California: 2007. [on line]. [cit. 2011-01-21]. Dostupné na: <http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>.
- [3] ČAMEK, J. - KULHÁNKOVÁ, H. 2010. *Fenomén Facebook*. Kladno : Jakub Čamek - BigOak, 2010. 128 s. ISBN 978-80-904764-0-0.
- [4] DĚDIČEK, D. 2010. *Facebook jednoduše*. Brno : Computer Press, 2010. 127 s. ISBN 978-80-251-3196-1.
- [5] FLICKENGER, R. 2002. *Building Wireless Community Networks*. California : O'Reilly, 2001. 144 s. ISBN 978-0-596-00204-6.
- [6] GAŠPIERIK, L. 2005. *Prevenca kriminality*. Žilina : ŠEVT a.s., 2005. 109 s. ISBN 80-88707-68-4.
- [7] HALCIN, J. 2006. *Prevenca kriminality v Slovenskej republike*. In *Sociálna prevenca - informačno-vzdelávací bulletin rezortu kultúry*. ISSN 1336-9679. 2006, roč. I, č.1, s. 99.
- [8] TOFFLER, A., TOFFLEROVÁ, H. 2001. *Nová civilizace*. Praha : Dokořán, 1995. 125 s. ISBN 80-86569-00-4.
- [9] VAVROVÁ, A. 2011. *Riadenie bezpečnostných rizík pri využívaní sociálnej siete*. Diplomová práca. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline.120 s.

Článok recenzoval:
doc. Ing. Libor Gašpierik, PhD.